

تحولات زنجیره ارزش جهانی پوشاک

اعظم زنجیره جهانی پوشاک را مال خود کرده‌اند.

این شرکت‌های خارجی بر تولید نهاده‌های واسطه‌ای تسلط یافته‌اند؛ درحالی که خرده‌فروشان آمریکایی، اروپایی و ژاپنی و تولیدکنندگان برند، طراحی، تجارت و بازاریابی را در کشورهای خود حفظ کردند. این خرده‌فروشان به‌طور فزاینده‌ای در حال افتتاح فروشگاه‌ها در اقتصادهای نوظهور هستند تا بتوانند بازار داخلی در جنوب جهانی را نیز تصرف کنند. بنابراین از زمانی که کشورهای شمال شرق آسیا از صنعت پوشاک و نساجی برای تسریع فرآیندهای صنعتی شدن خود استفاده کردند، بستر اقتصاد جهانی به‌طور قابل توجهی تغییر کرده است.

به‌رغم این تحولات در اقتصاد جهانی و موانع ایجادشده، هنوز پتانسیل قابل توجهی در صنعت پوشاک و نساجی وجود دارد که صنعتی شدن را در صورتی که شامل داخلی‌سازی جدی از طریق شرکت‌های داخلی و پیوندهای درون‌بخشی باشد، پیش ببرد. شرکت‌های محلی برای قابلیت‌سازی و توسعه زنجیره تامین محلی حیاتی هستند. همچنین وجود یک شالوده گسترده و متنوع نساجی برای ارتقای صنعت فراتر از رقابت مبتنی بر هزینه نیروی کار و دسترسی به بازار ترجیحی حیاتی است. خوشه‌های صنعتی نقش مهمی در ایجاد قابلیت و توسعه زنجیره تامین محلی ایفا می‌کنند و هم‌افزایی بین بازارهای داخلی و صادراتی - به جای جداسازی - مهم است؛ زیرا به رشد شرکت‌ها و صنایع محلی کمک می‌کند و مجموعه وسیعی از قابلیت‌ها را ایجاد می‌کند. پتانسیل اصلی تولید پوشاک و منسوجات صادراتی در توسعه قابلیت‌های فناورانه پایه در سطح بنگاه و صنعت، مدیران و نیروی کار صنعتی و همچنین قابلیت‌های خاص تر در ماشین‌آلات سرمایه‌بر مرتبط با نساجی است.

این یادگیری برای کشورهای تازه صنعتی‌شده مستلزم تعامل با فناوری و سیستم‌های تولید خارجی بود که تعامل با زنجیره‌های ارزش جهانی و شرکت‌های خارجی را به شرطی ضروری (حتی اگر نه شرط کافی) برای انتقال فناوری تبدیل می‌کند. در واقع، تنها مزیت بالقوه پایدار سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، انتقال فناوری است؛ اما چنین سرریزهای از سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی معمولاً تنها در نتیجه روابط اقتصادی فراملی و استراتژی‌های تجاری همسو بین شرکت‌های خارجی و داخلی رخ می‌دهد. علاوه بر این، صادرات کلید یادگیری است؛ اما برای صنعتی شدن کافی نیست.

مرجع:

Whitfield, L., Marslev, K., & Staritz, C. 2021. Can Apparel Export Industries Catalyse Industrialisation & Combining GVC Participation

تهیه و تنظیم: مهدیه درویش کوشالی

برای مدت طولانی، صادرات پوشاک به‌عنوان دروازه‌ای برای صنعتی شدن محسوب می‌شد؛ زیرا نقش اساسی در مراحل اولیه صنعتی شدن در کشورهایی مانند بریتانیا، ایالات متحده، آلمان و بعداً در کشورهای شرق آسیا ایفا کرد. این صنعت با توجه به هزینه‌های ثابت پایین، فناوری نسبتاً ساده و ماهیت کاربر بودن آن، به‌عنوان اولین گام کشورهای کم‌درآمد برای آغاز فرآیند صنعتی شدن ایده‌آل بود. هرچند منافع صادرات پوشاک بسیار بیش از اشتغال‌زایی و تامین ارز خارجی مورد نیاز برای واردات بود.

صادرات پوشاک منجر به انباشت و کسب ثروتی می‌شد که برای سرمایه‌گذاری مجدد در همان بخش یا سایر بخش‌ها مورد نیاز بود. همچنین دانشی را به بنگاه‌های داخلی منتقل می‌کرد که در مراحل بعدی توسعه برای ورود کشور به فعالیت‌ها و بخش‌های پیچیده‌تر لازم بود. در نهایت با ایجاد پیوندهای پسینی و پیشینی فراوان (صنعت کشاورزی، رنگ‌رزی، چاپ، ماشین‌سازی و...) موجب تعمیق اقتصاد ملی می‌شد.

با این حال این مزایا به تدریج از بین رفتند؛ زیرا کشورهای بیشتر و بیشتری رشته‌های صادرات پوشاک را توسعه دادند و رقابت جهانی افزایش یافت که منجر به تحولاتی در زنجیره‌های ارزش جهانی پوشاک شد.

این تغییرات شامل شیوه‌های خرید و منبع‌یابی خرده‌فروشان و تولیدکنندگان برند در کشورهای توسعه‌یافته است که منجر به فشار بر شرکت‌های تامین‌کننده می‌شود؛ به‌طوری که حالا تامین‌کنندگان در کشورهای در حال توسعه با قیمت‌های پایین‌تر و الزامات سختگیرانه‌تر از سوی خریداران بزرگ مواجه هستند. شرکت‌های بزرگ عرضه‌کننده فراملیتی، عمدتاً از آسیا که اقتصاد مقیاس و تنوع را توسعه داده‌اند تا در چنین شرایطی سودآور باقی بمانند اکنون بر تولید در زنجیره ارزش جهانی پوشاک تسلط یافته‌اند.

آنها کارخانه‌هایی را در کشورهای متعددی راه‌اندازی کردند که به فعالیت‌های مونتاژ می‌پردازند و فعالیت‌های با ارزش‌تر را در کشورهای خود نگه داشتند. از این رو فرصت‌های ایجاد پیوندهای داخلی در کشورهای میزبان کاهش پیدا می‌کند.

به عبارت دیگر ویژگی‌های زنجیره ارزش جهانی در قرن بیست و یکم این امکان را که امروز هم صنعت پوشاک محرک فرآیندهای صنعتی شدن باشد، بسیار مشکل کرده است. تکرار تامین‌کنندگان در دنیای جنوب و تمرکز خریداران در چند بازار نهایی، به خریداران اجازه می‌دهد تا قیمت‌های پرداخت‌شده به تامین‌کنندگان را کاهش دهند و زنجیره‌های تامین گسترده‌ای را با اتکا به تامین‌کنندگان موجود برای راه‌اندازی کارخانه‌های مونتاژ پوشاک در کشورهای جدید در سراسر دنیا برپا کنند. این زنجیره به همراه شرکت‌های بین‌المللی متخصص در تکمیل پارچه و تعداد معدودی کشور تولیدکننده پارچه که نیاز سراسر دنیا را تامین می‌کنند، بخش